

Воздвиження хреста Господнього

Українська ікона Воздвиження Чесного
Хреста, 14 ст.

Воздві́ження Хрестá Господнього [повна назва у східному християнстві — Воздвиження Чесного й Животворчого Хреста Господнього (грец. *Ἡ παγκόσμιος ὑψώσις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ*), у західному — Воздвиження Святого Хреста (лат. *Exaltatio Sancti Crucis*); у народній традиції — Здвиження) — одне з великих дванадесятих свят у православ'ї та свято (без рангу торжества) у католицизмі, присвячене вшануванню хреста; відзначають 14 вересня за григоріанським і новоюліанським календарями; відповідна дата юліанського календаря припадає на 27 вересня григоріанського.

Зміст

- 1 Історична довідка
- 2 У православ'ї
- 3 У католицизмі
- 4 Народні традиції
- 5 Література
- 6 Автор ВУЕ
- 7 Важливо!

Історична довідка

У християнському літургійному календарі є кілька свят, які вшановують пам'ять хреста, що став знаряддям мучеництва Ісуса Христа. На відміну від Страсної п'ятниці, коли віряни згадують передусім про страждання Ісуса (Страсті Христові), це свято вшановує і прославляє хрест як знамення спасіння.

Історія встановлення свята оповита багатьма легендами.

Свято Воздвиження Хреста Господнього нагадує про три події релігійної історії:

- віднайдення Оленою Августою (матір'ю імператора Костянтина Великого) хреста, на якому, як вважають, розп'ято Ісуса;
- освячення церков, зведених за наказом імператора Костянтина на місці Гробу Господнього та г. Голгофи;
- повернення св. хреста до м. Єрусалима 629 візантійським імператором Іраклієм (правив у 610–641) після перемоги над персами.

За імператора Костянтина Великого єпископ Макарій Єрусалимський ініціював розкопки (бл. 327), щоби з'ясувати місце розташування Голгофи, а також Гробу Господнього.

Розкопки здійснювали під наглядом імператриці Олени, яка вирушила в Палестину на пошуки християнських святинь. Християнський переказ стверджує, що саме під час цих розкопок було знайдено деревину хреста (за іншою версією — трьох хрестів, титулус з ім'ям та гвіздки). Після явленого чуда (оживлення небіжчика) Макарій визнав хрест автентичним.

Щоби показати хрест народу, його підняли на г. Голгофі, де був страчений Христос, а на місці знайдення згодом збудували храм, освячення якого відбулося 13 вересня 335.

Також було побудовано й освячено храм Гробу Господнього в Єрусалимі.

Під час завоювання м. Єрусалима Сасанідами (614) святина християн потрапила до рук шахіншаха Хосрова II (правив у 591–628), була вивезена до Персії, повернена імператором Іраклієм.

У православ'ї

У православній традиції, зокрема і в українському православ'ї, свято має 1 день передсвят і 8 днів післясвят.

У день свята віряни дотримують піст, заборонено вживати м'ясо, молочні продукти та рибу. У ніч проти свята здійснюють Всенічне бдіння та особливий чин Воздвиження Святого Хреста. Традиційним літургійним кольором священницьких риз є червоний. Субота й неділя до і після 14 (27) вересня також відзначені особливими читаннями на Божественній літургії.

Хрест залишається в центрі храму протягом усіх післясвят.

Свої особливості святкування сформувалися у дохалкідонських церквах — Вірменській апостольській церкві, Коптській православній церкві, Ефіопській православній церкві Тевахедо тощо.

У католицизмі

Римська церква відзначала свято з кін. 7 ст. Серед галлікан свято хреста припадало на 3 травня. Після об'єднання галліканських і римських звичаїв вшановували обидві дати: 14.09. — на згадку порятунку реліквії від персів, а 3.05. — як Знайдення (Відкриття) Святого Хреста.

За наказом папи Івана XXIII травневе свято було скасоване (1960), віднайдення і Воздвиження Святого Хреста згадують в один день, 14 вересня. Втім, традиції травневих святкувань збереглися дотепер, особливо в Мексиці та країнах Латинської Америки.

Народні традиції

За народними уявленнями, земля на Воздвиження «здвигається», закривається, а осінь починає швидко котитися до зими. Вважали, що змії починають шукати нори для зимівлі, стають агресивними, а тому не радили ходити до лісу. Проводжали птахів у вирій.

Квіти, якими на свято прикрашали хрест у церкві, вважали цілющими.

Вірили, що в цей день хрест і хресне знамення набувають надзвичайної сили проти бісів, лихих сил.

У пам'ять про пролиту кров Христа не влаштовували ігор чи забав. Уникали братися за хатні та польові роботи, зокрема за ті, що пов'язані з деревом (рубати, пиляти). До Здвиження намагалися зібрати весь врожай, вважали його останнім днем заготівлі

горіхів і яблук.

Література

1. Килимник С. І. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні : у 5 т. Вінніпег; Торонто : Український національний видавничий комітет, 1963. Т. 5: Осінній цикл. 292 с.
2. Borgehammar S. How the Holy Cross was Found: From Event to Medieval Legend. Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 1991. 326 p.
3. Drijvers J.-W. Helena Augusta: The Mother of Constantine the Great and the Legend of Her Finding of the True Cross. Leiden : Brill, 1992. 217 p.
4. Скабалланович М. Н. Воздвижение Честного и Животворящего Креста Господня. Киев : Пролог, 2006. 258 с.
5. Катрій Ю., о. Пізнай свій обряд. Львів : Свічадо, 2018. 472 с.
6. Поліщук Н. Іконографія Воздвиження Чесного Хреста: оживотворити своє життя життям Христа // RISU. Релігійно-інформаційна служба України. 2018. URL: https://risu.ua/ikonografiya-vozdvizhennya-chesnogo-hresta-ozhivotvoriti-svoye-zhittya-zhittiyam-hrista_n93332
7. Воздвиження Хреста Господнього // Українська релігієзнавча енциклопедія : у 3 т. / За ред. А. Колодного. Київ : Інтерсервіс, 2022. Т. 1. С. 362.

Автор ВУЕ

В. Е. Туренко

Покликання на цю статтю: Туренко В. Е. Воздвиження хреста Господнього // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Воздвиження хреста Господнього](https://vue.gov.ua/Воздвиження_хреста_Господнього) (дата звернення: 2.02.2023).

Статус гасла: Оприлюднено

Оприлюднено: 06.09.2022